

तुतात पु० भीमांसकभेदे । तेन प्रोक्तं ठक् । तौतातिक तत्-
प्रोक्तभीमांसादर्शने । तन्नातञ्च दिङ्भावस् अर्हच्छब्दे
३२२ पु० दर्शितम् । “नैवात्रावि गुरोर्मतं न विदितं
तौतातिकं दर्शनम्” सा० द० ।

तुतुर्वणि पु० तृणौर्वनिर्भजनस्य वेदे प्रथो० । ?तृणभजने ।
“यन्नायन्नावः समानां तृतुर्वणिः” ऋ० १।१६।१। “तृतुर्वणिः
त्वरमाणः संभजमानः” भा० । [त्यत्-त ।

तुथ स्तुतौ अद० चु० उभ० सक० सेट् । तुथयति ते अतुत-
तुथ पु० तद-यक् । ?यावणि उखा० । २अग्नौ संक्षिप्तसा० ।
(तंते) ३अङ्गनभेदे न० । ४नील्याम्, ५सृष्ट्वा लायाञ्च
स्त्री हेमच० । स्वार्थे क । तत्रार्थे । रसनाङ्गनस्य गु-
णादिकं भावप्र० उक्तं यथा

“तुथं ताक्षोपधातुर्हि किञ्चित्ताक्षेण तद्भवेत् ।
किञ्चित्ताक्षगुणं तस्मात् वक्ष्यमाणगुणञ्च तत् । तुथकं
कटुकं क्षारं कषायं वामकं लघु । लेखनं भेदनं शीतं
चक्षुषप्रं कफपित्तहृत् । विषाशसृक्कण्डूघ्नं खर्पर-
क्षापि तद्गुणम्” भावप्र० अस्य शोधनम् “विषायां मर्दये-
त्तुथं मार्जारककपोतयोः । दशांशं टङ्गनं दत्त्वा पचेत्
लघुपटे ततः । पुटं दग्ना पुटं जौह्रेदं तुथविशुद्धये”
भावप्र० “कासोसं रोचनां तुथं हरितालं मनः-
शिलाम्” तुथुतः । [२मयूरकण्ठे च राजनि० ।

तुथाञ्जन न० कर्म० । ?अङ्गनभेदे (तंते) । तद्वर्णत्वात्
तुथ पु० त-यक् तद-बधे यक् प्रथो० वा । ?हननकर्त्तरि

“तुथोऽसि जनधारयो नभोऽसि” ताण्ड्यब्रा० १।४।३।
“तुथतेर्वधकर्मणः तुथः रक्षःप्रभृतीनां हृन्ना”
भा० । २ब्रह्मणि । “तुथोऽसि विश्ववेदाः” यजु० ५।३१ ।

“हे ब्राह्मणाऽसिन् त्वं तुथो विश्ववेदाश्चासि । ब्रह्म
वै तुथः” इति श्रुतेः । ब्रह्मरूपोऽसि । विश्वं वेत्ति विश्व-
वेदाः सर्वज्ञः । यद्वा तुषशब्देन देवान् प्रति दक्षिणानां
विभागकर्त्तारं पुरुष उच्यते तदाह तित्तिरिः “तुथो ह
स्व वै विश्ववेदा देवानां दक्षिणा विभजतीति” । “ब्रह्मा
वै तुथः” शत० ब्रा० ४।३।४।१६ । श्रुतेः । ३दक्षिणावि-
भाजके ब्रह्मरूपे शक्तिवग्भेदे ।

“तुथो वै विश्ववेदा विभजत्विति ब्रह्म वै तुथस्तदेना
ब्रह्मणा विभजति । ब्रह्मा वै दक्षिणीयं चादक्षिणीयं च
वेद तुथो हास्यैता दक्षिणीयायैव दत्त्वा भजति नाद-
क्षिणीयाय” । “रूपेण वो रूपनामभ्यां तुथो वो
विश्ववेदा विभजतु” । यजु० ७.४५ “किं च तुथो ब्रह्म-

रूपः प्रजापतिर्वा युष्मान् विभजतु यथायोग्यमृत्विग्नस्यो
विभज्य ददातु “ब्रह्म वै तुथ इति श्रुतेः” वेददी०।

तुद् व्ययने तदा० उभ० सक० अनिट् । तदति ते अतौत्सीत् ।
अतुत् तमोद ततदे “तुतदे गदयाचचारोन्” । “अतौत्-
सीत् गदयाङ्गदम्” भट्टिः । “इषुभिरिव मानसं कामिनां
तदति कुसुमचापः” ऋतु० । “यथा तदति मर्माणि”
भा० स० २५३० ।

तुदादि पु० शप्रत्ययनिमित्ते आतुससदाये स च गणः कविकल्पे
शानुबन्धेन पठितः । “तुदादिभ्यः शः” पा० ।
आ+सम्यग्व्ययने । “प्रतोदेनातुदन् षट्गम्” मनुः । “धनुः
कोटप्रातुद्य कर्णेन वीरम्” भा० आ० १ अ० ।
निस्+निष्ठीङने । “स्त्वचिभिरिव निस्तुद्यते दश्यत इव
पिपोलिकाभिः” । [३य तदपत्ये पुंस्त्री०]

तुद् ति० तद-क । व्ययके । तस्यापत्यं शुभ्रा० ढक् । ङौ-
तुन्द न० लण् अर्दने अद्दा० नि० । उदरे अमरः ।

तुन्दकूपी स्त्री तुखः कूपः कूपी तुन्दस्य कूपीय । ?नाभौ
तिका० । स्वार्थे क । २तुन्दकूपिकाप्यत् हेमच० ।

तुन्दपरिमृज पु० तुन्दं परिमार्ष्टि परि+मृज-क इत्० ।
?अलसे २मन्दे । अण् । तुन्दपरिमार्जोऽप्यत् रमानाथः

तुन्दमृज ति० तुन्दसदरं मार्ष्टि मृज-क । ?अलसे २मन्दे
च हेमच० ।

तुन्दादि पु० “तुन्दादिभ्य इलच्” पा० अस्त्वर्थे इलच्प्रत्यय-
निमित्ते शब्दगणे स च गणः । पा० ग० सू० उक्तो यथा
“तुन्द उदर पिचण्ड यवत्रोहि(स्वाङ्गादिह द्वौ) विवृद्धौ
कषीं यस्य सः कर्णिलः” । चादिनिठनौ मत्तुप् च ।
“तुन्दिलः तुन्दी तुन्दकः तुन्दवान्” सि० कौ० ।

तुन्दिक(ल)(भ) ति० तुन्दं विद्यतेऽस्य ठन् । तुन्दि+भ
तुन्द+इलच् वा । तुन्दियुक्ते (भुँडि) युक्ते ।

तुन्दिकर पु० तुन्दिं करोति क-अच् । (भुँडि) युक्ते तुन्दिले
तिका० । [स्त्रियां ङीप् ।

तुन्दिन् ति० तुन्दोऽस्य इति । तुन्दियुक्ते (भुँडि) युक्ते
तुन्दिलफला स्त्री तुन्दिबं इहत्फलमस्याः । तपुप्राम्
(शशा) राजनि० ।

तुन्न पु० तुद-क्त । ?नन्दिदृचे (तुंद) अमरः । २व्ययिते,
३द्विच्चे च ति० । स्वार्थे क । अत्रैवाधे ।

तुन्नवाय पु० तुन्नं द्विच् वयति वे-अण् । ?मौचिके,
२सृष्ट्याजीविनि (दरजी) अमरः । “श्रौलघुतन्त्रवाद्यान्
क्षतस्रस्त्रान्मेव च” मनुना तदन्नभक्ष्यं निषिद्धम् ।